

УДК:311.3

РАСМИЙ СТАТИСТИКА СОҲАСИДА МАЪМУРИЙ МАЪЛУМОТЛАРДАН ФойДАЛАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ ВА МЕХАНИЗМЛАРИ

Зияев Зоҳиджан Муратович

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги

Статистика агентлиги директорининг

Рақамлаштириш бўйича ўрибосари

z.ziyaev@stat.uz

АННОТАЦИЯ. Ушбу мақолада расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланишнинг долзарб муаммоси таҳлил қилинади. Маълумотлар ҳажми доимий равишда ўсиб бораётган бугунги дунёда маълумот тўплаш ва таҳлил қилишнинг янги ёндашувларини ўрганиш муҳимдир. Давлат ва тижорат ташкилотлари томонидан кундалик фаолияти давомида тўпланган маъмурий маълумотлар расмий статистика учун юқори аҳамиятга эга манба ҳисобланади.

Мақолада ушбу маъмурий манбалардан фойдаланишнинг афзалликлари ва камчиликлари таҳлил қилинади. Афзалликлар орасида маълумотларни йиғиш вақти ва нарҳини қисқартириш, шунингдек, реал вақтда маълумот олиш имконияти мавжуд. Шу билан бирга, маълумотларнинг чекланганлиги ва махфийлиги ҳамда маълумот сифатининг етарли эмаслиги каби камчиликларни ҳам ҳисобга олиш зарурлиги мақсадга мувофиқ деб ҳисобланади.

Ушбу усулни расмий статистикага киритиш механизмларига алоҳида эътибор қаратилади. Маълумотларни нормаллаштириш, сифат назорати ва мавжуд ахборот манбалари билан интеграция масалалари муҳокама қилинади. Маълумотларни йиғиш ва қайта ишлаш жараёнларини автоматлаштириш расмий статистиканинг самарадорлиги ва аниқлигини оширишда муҳим роль ўйнайди.

Хулоса қилиб айтганда, замонавий расмий статистика учун маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш муҳимлиги таъкидланган. Статистик маълумотларнинг сифати ва самарадорлигини оширишга ёрдам берадиган ушбу усул ёрдамида маълумот тўплаш ва таҳлил қилиш жараёнларини такомиллаштириш бўйича тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: маъмурий маълумотлар манбалари, расмий статистика, маълумотлар интеграцияси, стандартлаштириш, нормаллаштириш, маълумотлар сифати, мониторинг, ходимларни ўқитиш, қонунчилик механизмлари, жараён самарадорлиги.

АННОТАЦИЯ. В данной статье рассматривается актуальная проблема использования данных административных источников в официальной статистике. В современном мире, где объемы данных постоянно растут, важно исследовать новые подходы к сбору и анализу информации. Административные данные, собираемые государственными и коммерческими организациями в ходе их повседневной деятельности, представляют собой потенциально ценный ресурс для официальной статистики.

В статье анализируются преимущества и недостатки использования данных административных источников. Среди преимуществ можно выделить сокращение времени и затрат на сбор данных, а также возможность получения информации в реальном времени. Однако, следует также учитывать недостатки, такие как ограниченная доступность данных, проблемы конфиденциальности и недостаточное качество информации.

Особое внимание уделено механизмам внедрения данного метода в официальную статистику. Обсуждаются вопросы нормализации данных, проверки их качества, а также интеграции с уже существующими источниками информации. Автоматизация процессов сбора и обработки данных играет важную роль в повышении эффективности и точности официальной статистики.

В заключении подчеркивается значимость использования данных административных источников для современной официальной статистики. Представлены рекомендации по улучшению процессов сбора и анализа информации с использованием этого метода, что может способствовать повышению качества и оперативности статистических данных.

Ключевые слова: административные источники данных, официальная статистика, интеграция данных, стандартизация, нормализация, качество данных, мониторинг, обучение персонала, законодательные механизмы, эффективность процессов.

ABSTRACT. This article addresses the pertinent issue of utilizing administrative data sources in official statistics. In the contemporary world where data volumes are constantly expanding, it is crucial to explore new approaches to data collection and analysis. Administrative data collected by governmental and commercial entities as part of their daily operations represent a potentially valuable resource for official statistics.

The article analyzes the advantages and disadvantages of utilizing administrative data sources. Among the benefits are the reduction of time and costs

associated with data collection, as well as the ability to obtain real-time information. However, it is also important to consider drawbacks such as limited data availability, confidentiality concerns, and inadequate data quality.

Special attention is devoted to the mechanisms for implementing this method in official statistics. Issues of data standardization, quality assurance, and integration with existing sources of information are discussed. Automation of data collection and processing processes plays a crucial role in enhancing the efficiency and accuracy of official statistics.

In conclusion, the significance of utilizing administrative data sources for contemporary official statistics is emphasized. Recommendations for improving data collection and analysis processes using this method are provided, which may contribute to enhancing the quality and timeliness of statistical data.

Key words: administrative data sources, official statistics, data integration, standardization, normalization, data quality, monitoring, staff training, legislative mechanisms, process efficiency.

КИРИШ

Рақамли трансформация даврида расмий статистика турли соҳаларда қарор қабул қилиш ва зарурий чора-тадбирларни ишлаб чиқишнинг асосий воситасига айланмоқда. Бироқ, маълумотлар ҳажмининг доимий ўсиши ва уларнинг аниқлиги ва самарадорлигига талабларнинг ортиши билан расмий статистика тобора қийин вазифаларга дуч келмоқда.

Кузатилаётган бундай вазиятда мазкур жараёнларга рақамли технологияларни кенг жорий этиш ва барча мавжуд имкониятлар, жумладан вазирлик ва идоралардаги тўпланган маълумотлардан расмий статистикада фойдаланиш масалаларини ўрганиб чиқиш талаб этилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз икки йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқида “... сувни, энергия ва бошқа табиий ресурсларни тежайдиган иқтисодиётга тезроқ ўтиш муҳим аҳамиятга эга. Биз учун “яшил” ва рақамли технологиялар, инновацион ишлаб чиқариш корхоналарини барпо этиш вазифаси ҳам долзарб бўлиб турибди” деб таъкидланган[1].

Шу нуқтаи назардан, расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш айниқса муҳимдир.

Маъмурий маълумотлар – бу давлат ва тижорат ташкилотлари томонидан кундалик фаолияти давомида тўпланган маълумотлар. Бунга солиқлар, ижтимоий нафақалар, соғлиқни сақлаш, таълим ва жамиятнинг бошқа соҳалари тўғрисидаги маълумотлар кириши мумкин. Расмий статистикада бундай маълумотлардан фойдаланиш жамият ва иқтисодиётнинг ҳолати тўғрисида маълумот тўплаш ва таҳлил қилишда истиқболли ва самарали ёндашувдир.

Ушбу мақолада биз расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланишнинг афзалликлари ва камчиликларини, шунингдек уларни амалга ошириш механизмларини кўриб чиқамиз.

Дастлаб, маъмурий маълумотлардан фойдаланишнинг афзалликларига эътибор бериш керак. Улар маълумотни реал вақтда ва катта ҳажмларда олиш имкониятини беради, бу эса, маълумотларни йиғиш вақти ва нархини пасайтиради. Шу сабабли расмий статистика тезкор ҳамда жамият ва иқтисодиётдаги ҳозирги ўзгаришларга мослашувчан бўлиши мумкин.

Бироқ, афзалликларга қўшимча равишда, ушбу маъмурий манбалардан фойдаланишнинг камчиликлари мавжуд ва асосий камчиликлардан бири бу, маълумотларнинг нотекис сифати ва чекланганлиги. Баъзи маълумотлар тўлиқ бўлмаган ёки нотўғри тўпланган бўлиши мумкин, бу статистик кўрсаткичларнинг бузилишига олиб келиши мумкин. Бундан ташқари, шахсий маълумотларнинг махфийлиги ва ҳимояси масалалари ҳам мавжуд бўлиб, улар ҳам эътибор ва ечимларни талаб қилади.

Келгусида биз ушбу усулни расмий статистикага киритиш механизмларини, шу жумладан маълумотларни нормаллаштириш, уларнинг сифатини қайта ишлаш, шунингдек мавжуд маълумот манбалари билан интеграция қилиш масалаларини муҳокама қиламиз. Маълумотларни йиғиш ва таҳлил қилиш жараёнларини автоматлаштириш расмий статистиканинг самарадорлиги ва аниқлигини ошириш нуктаи назаридан ҳам кўриб чиқилади.

Шундай қилиб, маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш расмий статистикани ривожлантиришда истиқболли ва муҳим қадамдир, аммо уни муваффақиятли амалга ошириш учун ушбу ёндашувнинг афзалликлари ва камчиликларини ҳисобга олиш, шунингдек маълумотларни амалга ошириш ва қайта ишлашнинг самарали механизмларини ишлаб чиқиш керак.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланишнинг афзалликлари ва камчиликлари маълумотларни йиғиш вақти ва нархининг қисқариши, реал вақтда маълумотларнинг мавжудлиги, шунингдек уларнинг махфийлик масалаларидаги чекловларни ҳисобга олган ҳолда таҳлил қилинади.

Хулосаларни тасдиқлаш ва расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш бўйича тавсияларни асослаш учун маълумотларнинг статистик таҳлили, шу жумладан сифатни баҳолаш, натижаларни тасдиқлаш ва таққослаш ўтказилди.

Маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистикага киритиш механизмлари ўрганилди, шу жумладан маълумотларни нормаллаштириш, сифатни назорат қилиш, уларни мавжуд ахборот манбалари билан бирлаштириш, шунингдек маълумотларни йиғиш ва қайта ишлаш

жараёнларини автоматлаштиришда амалга ошириш механизмлари ўрганилди.

Замонавий расмий статистика учун маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланишнинг аҳамияти таҳлили ўтказилиб, ушбу усул ёрдамида маълумот тўплаш ва таҳлил қилиш жараёнларини такомиллаштириш бўйича тавсияларга эътибор қаратилди.

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ВА ХАЛҚАРО ТАЖРИБА ТАҲЛИЛИ

Расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш бўйича халқаро тажрибани кўриб чиқиш ушбу усулнинг афзалликлари, камчиликлари ва механизмларини тушунишнинг асосий таркибий қисмидир. Бу борада айрим иқтисодий ривожланган мамлакатларнинг тажрибасини ўрганиш мақсадга мувофиқ. Хусусан, Норвегиянинг тажрибасига кўра, статистика хизмати кўп йиллар давомида расмий статистикани тузишда маъмурий манбалардан олинган маълумотлардан муваффақиятли фойдаланиб келмоқда. Масалан, турли маъмурий органлар томонидан тўпланган аҳоли, соғлиқни сақлаш ва таълим тўғрисидаги маълумотлар ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичларни таҳлил қилиш учун бирлаштирилган[4].

Финляндияда маъмурий маълумотлар муваффақиятли меҳнат бозори ва демографик кўрсаткичларни таҳлил қилишда фойдаланилади. Финляндия статистика институти меҳнат ресурслари ва аҳоли даромадлари бўйича расмий статистикани тузиш учун бандлик, солиқлар ва ижтимоий нафақалар тўғрисидаги маълумотларни фаол равишда интеграция қилади[5].

Маъмурий маълумотлар иқтисодий ва ижтимоий кўрсаткичларни кузатиш учун кенг қўлланиладиган АҚШни ҳам эслатиб ўтиш жоиз. АҚШ аҳолини рўйхатга олиш бюроси аҳолининг демографик ва ижтимоий-иқтисодий хусусиятларини таҳлил қилиш учун иммиграция, бандлик ва даромадлар тўғрисидаги маълумотлардан фаол фойдаланади[6].

Ушбу мисоллар турли мамлакатларнинг расмий статистикасида маъмурий маълумотлар манбаларининг амалий қўлланилишининг хилма-хиллигини намоён этади. Уларни ўрганиш ушбу усулни амалга оширишнинг асосий жиҳатларини тушунишга ва муваффақиятнинг асосий омилларини аниқлашга имкон беради.

Расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш бўйича халқаро тажрибани кўриб чиқишга яна бир нечта мисоллар.

Канадада маъмурий маълумотлар расмий статистикани тузишда муҳим рол ўйнайди. Масалан, Канада статистика хизмати аҳоли динамикаси ва ижтимоий-иқтисодий жараёнларни таҳлил қилиш учун солиқлар, бандлик ва ижтимоий нафақалар тўғрисидаги маълумотлардан фаол фойдаланади[7].

Ушбу тажриба юқори сифатли ва ишончли статистикани яратиш учун маъмурий маълумотлар манбаларининг аҳамиятини кўрсатиб беради.

Швецияда маъмурий манбалардан олинган маълумотлар ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичларни баҳолаш учун ҳам муваффақиятли қўлланилмоқда. Масалан, Швеция статистика хизмати аҳолининг бандлиги, даромадлари ва таълим даражаси бўйича расмий статистикани тузиш учун солиқлар, соғлиқни сақлаш ва таълим тўғрисидаги маълумотлардан фойдаланади[8].

Маъмурий маълумотлар демографик ва ижтимоий-иқтисодий жараёнларни таҳлил қилиш учун кенг қўлланиладиган Германияни ҳам эслатиб ўтиш жоиз. Масалан, Германия статистика хизмати соғлиқни сақлаш, таълим ва бандлик бўйича расмий статистикани тузиш учун аҳоли, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий нафақалар тўғрисидаги маълумотларни фаол равишда бирлаштиради[9].

Ушбу мисоллар турли мамлакатларнинг расмий статистикасида маъмурий маълумотлар манбаларининг амалий қўлланилишининг кенг доирасини намоён этади. Уларнинг таҳлили статистик маълумотларнинг сифати ва самарадорлигини ошириш учун бошқа мамлакатларда қўлланилиши ва мослаштирилиши мумкин бўлган энг яхши амалиёт ва асосий тамойилларни аниқлаш имконини беради.

	Ижобий таъсири	Салбий таъсири
Маълумотларнинг қамров доираси	маъмурий маълумотлар одатда бошқарув мақсадларида ва кенг қамровда тўпланади ҳамда бунга қўшимча харажатлар талаб этилмайди. Бу статистик ҳисоботларни тузиш ва таҳлил қилиш учун зарур бўлган вақт ва ресурсларни қисқартиради.	баъзи ҳолларда маъмурий маълумотлар қамрови чекланган бўлиши мумкин. <i>Масалан, ишсизлик дастури бўйича тўпланган ишсизлар тўғрисидаги маълумотлар ушбу дастурда рўйхатдан ўтмаган одамларни ўз ичига олмайди.</i>
Маълумотларнинг сифати ва ишончилиги	маъмурий манбалардан олинган маълумотлар одатда жуда аниқ ва тўлиқдир , чунки улар бошқарув ва назорат мақсадида тўпланади. Бу расмий статистиканинг сифати ва ишончилигини оширишга ёрдам беради.	нотўғри таснифлаш, киритиш хатолари ёки тўлиқ бўлмаган маълумотлар билан боғлиқ хатолар ёки номувофиқликлар кузатилиши мумкин. Бу статистик маълумотларни таҳлил қилиш ва талқин қилишда бузилишларга олиб келиши мумкин.
Маълумотлар долзарблиги ва махфийлиги	маъмурий маълумотлардан фойдаланиш ҳозирги ижтимоий-иқтисодий жараёнлар тўғрисида тезкор маълумот олиш имконини беради, чунки бу маълумотлар мунтазам янгиланади ва улардан реал вақт режимида фойдаланиш мумкин.	маъмурий маълумотлардан фойдаланишда махфийлик ва шахга доир маълумотларни химоя қилиш муаммоларига дуч келиши мумкин. Бу фуқаролар орасида уларнинг шахсий ҳаёти бузилишидан хавотир уйғотиши мумкин.

Расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш таъсирлари[16]

Маъмурий маълумотлар манбаларининг қамрови уларни расмий статистикада ишлатишда асосий афзалликлардан биридир ва улар қуйидагилардан иборат:

маълумотларнинг кенг ҳажми: маъмурий манбаларда кўпинча турли маъмурий процедуралар ва дастурларни амалга ошириш жараёнида тўпланган жуда кўп маълумотлар мавжуд. Бунга солиқлар, бандлик, ижтимоий нафақалар, соғлиқни сақлаш, таълим ва ҳаётнинг бошқа соҳалари тўғрисидаги маълумотлар кириши мумкин. Тўпланган маълумотлар доирасининг кенглиги туфайли расмий статистика хизматлари кенг қамровли ҳисобот ва таҳлил қилиш учун турли хил маълумотлардан фойдаланиши мумкин.

маълумотларни йиғиш харажатларини минималлаштириш: маъмурий манбалардан олинган маълумотлар мавжуд маъмурий процедуралар ва дастурлар доирасида тўпланганлиги сабабли уларни йиғиш учун қўшимча харажатларга эҳтиёж қолмайди. Бу бизга маълумотларни тайёрлаш ва йиғиш харажатларини сезиларли даражада камайтириш, шунингдек, маълумот тўплаш ва мавжудлиги ўртасидаги вақт кечикишларини камайтириш имконини беради.

маълумотларни мунтазам янгилаш: маъмурий маълумотлар маъмурий жараёнлар ва дастурларнинг ривожланишига мувофиқ мунтазам равишда янгиланади. Бу ҳозирги ижтимоий-иқтисодий жараёнларни таҳлил қилиш учун янги маълумотларни талаб қиладиган расмий статистикани тузишда айниқса муҳим бўлган маълумотларнинг долзарблигини таъминлашга имкон беради.

таҳлил қилиш учун кенг имконият: маъмурий манбалардан олинган маълумотлар одатда жамоат мулки бўлганлиги сабабли, улар расмий статистик хизматлар, тадқиқотчилар ва жамоатчилик томонидан таҳлил қилиш ва фойдаланиш имкони мавжуд. Бу маълумотларнинг шаффофлиги ва очиқлигини таъминлайди, шунингдек, турли манфаатдор томонларга мавжуд маълумотлардан янги билимларни таҳлил қилиш ва олиш имконини беради.

Маъмурий манбаларнинг сифати ва ишончилиги улардан расмий статистикада муваффақиятли фойдаланишда муҳим рол ўйнайди. Келинг, бу жиҳатларни батафсил кўриб чиқайлик:

маълумотларнинг аниқлиги: маъмурий манбалардан олинган маълумотлар кўпинча солиқ декларациясини топшириш, аҳолини рўйхатга олиш ёки тиббий хизматларни ҳисобга олиш каби маъмурий процедуралар пайтида тўпланади. Ушбу маълумотлар бошқарув ва назорат соҳаларида қарор қабул қилиш учун асос бўлиб хизмат қилганлиги сабабли, улар одатда хатолар ва номувофиқликлар бўйича диққат билан текширилади. Бу эса маълумотларнинг аниқлиги ва ишончилигини оширишга ёрдам беради.

маълумотларнинг тўлиқлиги: маъмурий манбаларда одатда рўйхатдан ўтказилиши ёки ҳисобот берилиши керак бўлган шахслар тўғрисида тўлиқ маълумотлар мавжуд. Бу бизга ижтимоий-иқтисодий ҳаётнинг турли жиҳатлари тўғрисида тўлиқ ва кенг қамровли маълумотларни олиш имконини беради, бу эса ўз навбатида вазиятни янада тўлиқ таҳлил қилиш ва тушунишга ёрдам беради.

маълумотларни стандартлаштириш ва нормаллаштириш: кўпгина маъмурий жараёнлар маълумотларни стандартлаштириш ва нормаллаштириш қоидаларига бўйсунди, бу эса турли манбалар ўртасида изчиллик ва таққосланишни таъминлашга ёрдам беради. Бу статистик маълумотларни таҳлил қилиш ва талқин қилиш сифатини оширишга имкон беради.

сифатни назорат қилиш механизмлари: кўпгина мамлакатлар ва ташкилотларда маъмурий маълумотлар манбалари сифатини назорат қилиш учун махсус механизмлар, шу жумладан аудит, верификация ва текшириш тизимлари мавжуд. Бу маълумотлардаги мумкин бўлган хатолар ва номувофикликларни аниқлаш ва тузатиш, уларнинг юқори сифати ва ишончилигини таъминлаш имконини беради.

маълумотларни профессионал қайта ишлаш ва таҳлил қилиш: маъмурий манбалардан олинган маълумотлар одатда статистика ва таҳлил соҳасидаги мутахассислар томонидан қайта ишланади ва таҳлил қилинади, бу уларнинг сифати ва ишончилигини янада оширади. Маълумотларни қайта ишлашнинг профессионал усуллари, шунингдек, бундай маълумотлар билан ишлашда қўлланиладиган статистик таҳлил усуллари маълумотлардаги тенденциялар, қонуниятлар ва такрорийликни аниқлашга ёрдам беради.

Маълумотларнинг долзарблиги ҳозирги ижтимоий-иқтисодий жараёнларни таҳлил қилишда уларнинг аҳамияти ва қўлланилишини таъминлашнинг асосий омилдир. Маълумотларнинг долзарблиги нафақат жорий воқеаларни таҳлил қилишнинг аниқлигини таъминлайди, балки долзарб маълумотлар асосида ўз вақтида қарор қабул қилишга имкон беради. Маълумотнинг долзарблиги ҳақида гапирилганда, қуйидаги омилларни ҳам кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ деб ҳисобланади.

Маълумотларнинг янгиланиш даврийлиги: маъмурий манбалардан олинган маълумотлар одатда мунтазам равишда, реал вақтда ёки бироз кечикиш билан янгиланади. Бу расмий статистик хизматларга ҳозирги ижтимоий-иқтисодий жараёнлар ва ҳодисалар тўғрисида тезкор маълумот олиш имконини беради.

Вақт динамикаси: маълумотларнинг мунтазам янгиланиши туфайли маъмурий манбалар бандлик, ишсизлик, солиқ тушумлари ва бошқалар каби турли кўрсаткичларнинг вақт динамикасини кузатиш имконини беради. Бу бизга турли соҳалардаги ўзгаришларни таҳлил қилиш ва тегишли чораларни кўриш учун замин яратади.

Долзарб маълумотлар: долзарб маълумотлардан фойдаланиш расмий статистика органларига жамият, бизнес ва сиёсат қарорларига янгиланган маълумотларни тақдим этиш учун шароит яратади ҳамда бу расмий статистиканинг долзарблигини оширади ва уларни фойдаланувчилар учун аҳамиятини оширади.

Маълумотларнинг махфийлигини таъминлаш миллий статистика тизимига ишончни таъминлайди ва фуқароларнинг шахсий ҳаётини ҳимоя

килади, бу уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини сақлаш учун жуда муҳимдир. Бундан ташқари, қуйида келтирилган асосий омилларга эътибор қаратилиши маълумотларнинг махфийлигини таъминлаш мумкин бўлган маълумотларнинг тарқалишини олдини олади ва шахсий маълумотлардан нотўғри фойдаланиш ҳавфини камайтиради.

Шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш: маъмурий манбалардан статистик маълумотларни тўплаш, сақлаш ва улардан фойдаланиш шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш чоралари билан биргаликда амалга оширилиши керак. Бунга аниқ шахсларни тўғридан-тўғри аниқлашга йўл қўймаслик учун маълумотларни шахссизлантириш ва кодлаш амалиёти киради.

Махфийлик тўғрисидаги қонунларга риоя қилиш: расмий статистика органлари ўз мамлакатларида ёки минтақаларида ўрнатилган маълумотлар махфийлигини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ва қоидаларга риоя қилишлари шарт. Бунга шахсга доир маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонунлар ва бошқа қоидаларга риоя қилиш киради.

Маълумотларга киришни чеклаш: маъмурий манбалардан маълумотларга кириш чекланган бўлиши ва маълумотларни йиғиш ва сақлаш учун масъул органлар томонидан назорат қилиниши керак. Бу рухсатсиз кириш ва маълумотлардан нотўғри фойдаланишнинг олдини олишга ёрдам беради.

Шаффофлик ва очиқлик: маъмурий манбалардан олинган маълумотлардан фойдаланганда расмий статистика органлари маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва улардан фойдаланиш жараёнларида ошкоралик ва очиқликни таъминлаши керак. Бу жамоатчиликнинг расмий статистикага бўлган ишончини оширади ва манфаатдор томонлар билан ўзаро муносабатларни осонлаштиради.

Ахлоқий меъёрлар ва стандартлар: расмий статистика идоралари шахсларнинг адолатлилиги, холислиги ва шахсий ҳаётига ҳурматни таъминлаш учун маъмурий маълумотлар манбаларини қайта ишлаш ва улардан фойдаланишда ахлоқий меъёрлар ва стандартларга риоя қилишлари шарт.

Шундай қилиб, маълумотларнинг долзарблиги ва махфийликни таъминлаш расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланишда муҳим жиҳатлар бўлиб, уларни тўплаш, қайта ишлаш ва улардан фойдаланишда ҳисобга олиниши керак.

Юқорида кўриб чиқилган масалалар хал этилгандан сўнг, статистика жараёнларига маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш амалиётини жорий этиш механизмларини кўриб чиқиш зарур бўлади.

Расмий статистика жараёнига маъмурий маълумотлар манбаларини киритиш ушбу усулдан самарали ва ишончли фойдаланишни таъминлашнинг бир қанча асосий механизмларини ўз ичига олади:

Маъмурий органлар билан муносабатларни йўлга қўйиш ва мувофиқлаштириш босқичи.

Биринчи кадамлардан бири маълумотларни йиғиш ва сақлаш учун масъул бўлган маъмурий органлар билан ҳамкорлик ва мувофиқлаштиришни ўрнатишдир. Маъмурий органлар билан мувофиқлаштириш механизми – бу ҳамкорликни йўлга қўйиш ва расмий статистика учун маъмурий маълумотлардан фойдаланиш шартларини келишишга қаратилган ҳаракатлар мажмуидир.

Дастлабки босқичда керакли маълумотларга эга бўлган ва статистик мақсадларда фойдаланиш учун тақдим этадиган маъмурий органларни аниқлаш керак. Асосий қадам маъмурий органлар билан алоқани ўрнатиш ва маълумотларни тақдим этиш бўйича музокаралар олиб боришдир. Бу ҳамкорлик шартларини муҳокама қилиш учун учрашувлар, маслаҳатлашувлар ва ёзишмалар алмашинувини ўз ичига олиши мумкин.

Музокаралар давомида маълумотлар миқдори, узатиш усуллари, алмашиш механизмлари каби маълумотларни тақдим этиш шартларини аниқлаш керак. Маълумотларнинг маҳфийлиги ва ҳавфсизлик қоидаларини ўрнатиш ҳам муҳимдир.

Маълумотлардан фойдаланиш шартлари тўғрисида келишилгандан сўнг, статистика органлари ва маъмурий органлар ўртасида расмий келишув ёки шартномалар тузиш керак. Бундай шартномалар томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини, ахборот алмашиш тартиб-қоидаларини ва низоларни ҳал қилиш механизмларини белгилайди.

Маълумотлардан фойдаланиш шартларини келишишда шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш ва маҳфийлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларини ҳисобга олиш муҳимдир. Ахборотни қайта ишлаш ва ундан фойдаланишда барча тегишли қонун ва қоидаларга риоя қилишни таъминлаш керак.

Шартномалар тузилгандан сўнг, шартномалар шартларини бажариш учун фикр-мулоҳаза ва назорат механизмларини ўрнатиш муҳимдир. Бу жараёндаги ўзгаришларга ўз вақтида жавоб бериш ва юзага келиши мумкин бўлган баҳсли масалалар ёки муаммоларни ҳал қилиш имконини беради.

Шартномалар тузишдан ташқари, расмий статистика органлари ва маъмурий органлар ўртасида маълумотларга кириш ва маълумотлар алмашиш қоидаларини ишлаб чиқиш муҳимдир. Бу эса, маҳфийлик ва маълумотлар ҳавфсизлиги талабларига мувофиқлигини таъминлашга имкон беради.

Муваффақиятли ҳамкорлик қилиш учун маъмурий органларнинг масъул ходимларини расмий статистика асослари ва маълумотларни тақдим этиш қоидаларига ўргатиш керак. Бу маълумот тўплаш ва тақдим этишда юзага келиши мумкин бўлган хатолар ва номувофиқликларни камайтиришга ёрдам беради.

Мазкур босқичда мувофиқлаштириш механизмининг муҳим жиҳати расмий статистика органлари ва маъмурий органлар ўртасида доимий ўзаро таъсир ва мулоҳазаларни сақлаб туришдир. Бу маълумотларни йиғиш ва

тақдим этишдаги ўзгаришларга тезда жавоб беришга, шунингдек юзага келадиган камчилик ва муаммоларни ҳал қилишга имкон беради.

Шундай қилиб, маъмурий органлар билан мувофиқлаштириш механизми расмий статистикада маъмурий маълумотлардан фойдаланишнинг муҳим босқичи бўлиб, у турли ташкилотлар ва муассасалар ўртасидаги ҳамкорлик ва мувофиқликни таъминлайди.

Маълумотларни стандартлаштириш ва нормаллаштириш босқичи.

Маъмурий маълумотларни расмий статистикага муваффақиятли киритиш учун маълумотларни тўплаш, сақлаш ва қайта ишлаш стандартлари ва протоколларини ишлаб чиқиш керак. Бу турли манбалардан олинган маълумотларнинг изчиллиги ва таққосланишини таъминлайди.

Маълумотларни стандартлаштириш ва нормаллаштириш механизми маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистикага қўшишда муҳим роль ўйнайди. Бу механизм бир қатор босқичларда амалга оширилади.

Жараён бошида маълумотларни тўплаш, сақлаш ва тақдим этишда риоя қилиниши керак бўлган стандартлар ва протоколлар аниқланади. Бунга кодлаш стандартлари, маълумотлар форматлари, ўзгарувчан номлаш қоидалари ва бошқа техник хусусиятлар кириши мумкин.

Расмий статистика соҳасида маълумотларнинг изчиллиги ва таққосланишини таъминлаш учун уларни таснифлаш зарур. Бунга маълумотлар кейинги таҳлил қилиш учун гуруҳланадиган тоифалар ва синфларни аниқлаш киради. Масалан, аҳоли маълумотларини ёши, жинси, маълумоти ва бошқа хусусиятлари бўйича таснифлаш мумкин.

Турли манбалардан маълумотларнинг мувофиқлиги ва интеграциясини таъминлаш учун уларнинг форматларини стандартлаштириш керак. Бу маълумот тақдимотини бирлаштириш ва уни қайта ишлаш ва таҳлил қилишни осонлаштириш имконини беради.

Шунингдек, ўзгарувчиларни нормаллаштириш маълумотларни стандартлаштиришнинг муҳим жиҳати ҳисобланади. Ўзгарувчан нормаллаштириш – бу маълумотларни таҳлил қилишда уларнинг таққосланиши ва изчиллигини таъминлаш учун ўзгарувчиларни ягона форматга ёки қийматлар оралиғига олиб келиш жараёни. Ушбу жараён статистика ва машинани ўрганишда маълумотларни таҳлил қилиш ва моделлаштириш сифатини яхшилаш учун ишлатилади.

Маълумотлар билан ишлашни осонлаштириш учун ишлатилган атамалар ва ўзгарувчиларнинг тавсифлари ва таърифларини ўз ичига олган маълумотномалар ва тезаурусларни ишлаб чиқиш керак. Бу терминологияни уйғунлаштиришга ва маълумотлар билан ишлашда унинг бир хиллигини таъминлашга ёрдам беради.

Охир-оқибат, маълумотларни стандартлаштириш ва нормаллаштиришдан мақсад уларнинг изчиллиги ва таққосланишини таъминлашдир. Бу турли манбалардан олинган маълумотларни таҳлил қилиш

ва объектив маълумотлар асосида ишончли хулосалар чиқариш имконини беради.

Шундай қилиб, маълумотларни стандартлаштириш ва нормаллаштириш механизми маъмурий маълумотлар манбаларининг сифати ва ишончилигини ва уларнинг расмий статистикага муваффақиятли қўшилишини таъминлашда муҳим роль ўйнайди.

Техник ечимларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш босқичи.

Расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш шароитида техник ечимларни ишлаб чиқиш маълумотларни самарали бирлаштириш ва қайта ишлашга қаратилган кенг қўламли ҳаракатлар ва воситаларни қамраб олади.

Техник ечимларни ишлаб чиқишда биринчи қадам тизимга ёки маълумотлар билан ишлаш воситаларига қўйиладиган талабларни аниқлашдир. Бунга расмий статистика эҳтиёжларини таҳлил қилиш, мавжуд маълумотларни баҳолаш ва асосий мақсад ва мақсадларни аниқлаш киради.

Талаблар асосида маълумотлар билан ишлаш учун энг мос технологиялар ва воситалар аниқланади. Бунга маълумотлар базаларини танлаш, маълумотларни таҳлил қилиш дастури, маълумотларни бошқариш тизимлари ва бошқа техник ечимлар киради.

Кейинги қадам маълумотларнинг тузилиши, формати ва сақлаш ва қайта ишлаш усулларини белгилайдиган маълумотлар архитектурасини ишлаб чиқишдир. Бунга маълумотлар базасини лойиҳалаш, маълумотлар схемасини яратиш, API ишлаб чиқиш ва ахборот тизимини ташкил этишнинг бошқа жиҳатлари киради.

Маълумотлар архитектураси ишлаб чиқилгандан сўнг маъмурий маълумотлар расмий статистикага қўшилади. Бунга маълумотлар йиғиш, ўзгартириш ва юклаш учун ETL (Extract, Transform, Load) жараёнларини яратиш, автоматлаштирилган маълумотларни йиғиш ва қайта ишлаш жараёнларини ўрнатиш киради.

Маълумотлар интеграциясидан сўнг маълумотларни қайта ишлаш ва таҳлил қилиш алгоритмлари ва усулларини ишлаб чиқиш керак. Бунга маъмурий маълумотлардан мазмунли натижалар олиш учун статистик моделлар, машиналарни ўрганиш алгоритмлари, маълумотларни визуализация қилиш техникаси ва бошқа воситаларни ишлаб чиқиш киради.

Техник ечимлар ишлаб чиқилгандан сўнг, тизим синовдан ўтказилади ва оптималлаштирилади. Бунга тизимнинг талабларга мувофиқлигини текшириш, юзага келиши мумкин бўлган хато ва камчиликларни аниқлаш ва бартараф этиш, шунингдек маълумотлар билан ишлаш қуввати ва самарадорлигини оптималлаштириш киради.

Ишлаб чиқишнинг барча босқичлари муваффақиятли яқунлангандан сўнг, тизим амалга жорий этилади ва маълумотларни таҳлил қилиш ва қайта ишлаш учун фойдаланила бошлайди. Шу билан бирга, юзага келиши мумкин

бўлган муаммоларни ўз вақтида аниқлаш ва тузатиш ва маълумотлар билан узлуксиз ишлашни таъминлаш мақсадида тизим назорат қилиб борилади.

Ходимларни ўқитиш ва малакасини ошириш босқичи.

Ходимларни тайёрлаш ва малакасини ошириш механизми маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистика жараёнларига муваффақиятли қўшилишида муҳим рол ўйнайди ва ўз ичига бар нечта жараёнларни олади.

Биринчи қадам эҳтиёжларни баҳолаш ва кадрлар тайёрлаш мақсадларини аниқлашдир. Бунга мавжуд билим ва кўникмаларни таҳлил қилиш, шунингдек такомиллаштириш зарур бўлган соҳаларни аниқлаш киради.

Белгиланган эҳтиёжлар асосида ходимларга зарур билим ва кўникмаларни эгаллашга имкон берадиган ўқув дастурлари ва курслари ишлаб чиқиш ёки мавжудларини излаб топиш талаб этилади. Ушбу дастурлар назарий машғулотларни ҳам, амалий машғулотларни ҳам ўз ичига олиши мумкин.

Ўқув дастури ишлаб чиқилгандан сўнг, ходимлар тажрибали мутахассислар раҳбарлигида ёки онлайн курслар ва тренинглар орқали ўқитилади. Тренинг давомида ходимлар янги билим ва кўникмаларни ўрганадилар, шунингдек уларни ҳақиқий мисоллар ёрдамида машқ қиладилар.

Тренинг тугагандан сўнг, дастурнинг самарадорлигини баҳолаш ва ходимлар томонидан материални ўзлаштириш даражасини аниқлаш учун натижаларни баҳолаш амалга оширилади. Бунга тест синовлари, бажарилган вазифаларни таҳлил қилиш ва иштирокчиларнинг фикр-мулоҳазалари кириши мумкин.

Ходимларни ўқитиш доимий жараёндыр, шунинг учун ходимларга ўз малакаларини доимий равишда янгилаш ва ривожлантириш имкониятларини бериш муҳимдыр. Бу соҳавий конференциялар, семинарлар, малака ошириш курслари ва мутақил таълимда иштирок этишни ўз ичига олиши мумкин.

Олинган билим ва кўникмаларни иш жараёнларига интеграция қилиш ҳам муҳимдыр. Бунга ходимларнинг кундалик фаолиятида янги усул ва воситаларни қўллаш ва улардан амалда фойдаланиш учун шароит яратиш орқали эришилади.

Умуман олганда, ходимларни тайёрлаш ва малакасини ошириш механизми маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистика жараёнларига муваффақиятли интеграциялашувини таъминлаш, ходимларнинг касбий даражасини ошириш ва ташкилот самарадорлигини таъминлашда муҳим роль ўйнайди.

Маълумотлар сифатини мониторинг қилиш ва баҳолаш босқичи.

Маълумотлар сифатини мониторинг қилиш ва баҳолаш механизми расмий статистикада фойдаланиладиган маълумотлар сифатини доимий равишда кузатиб бориш ва баҳолаш имконини берувчи ўз ичига компонентларни олган тизимдыр.

Жараён бошида маълумотлар жавоб бериши керак бўлган мезон ва стандартлар аниқланади. Бунга маълумотларнинг аниқлиги, тўлиқлиги, ишончилиги, долзарблиги ва ишончилиги каби жиҳатлар киради.

Маълумотлар сифатини ўлчаш учун тегишли кўрсаткичлар ва кўрсаткичлар ишлаб чиқилмоқда. Ушбу кўрсаткичлар хатолар фоизини, маълумотларнинг тўлиқ эмаслиги даражасини, ахборотни янгилаш даврийлигини ва бошқа хусусиятларни ўз ичига олиши мумкин.

Маълумотлар сифатини доимий назорат қилиш имконини берувчи мониторинг процедуралари ва механизмлари яратилади. Бу махсус дастурий воситалар ёрдамида автоматлаштирилган жараён ёки мутахассислар томонидан маълумотларни қўлда таҳлил қилиш бўлиши мумкин.

Маълумотлар белгиланган сифат кўрсаткичлари ёрдамида мунтазам таҳлил қилинади. Бу маълумотлардаги ҳар қандай аномалияларни ёки муаммоларни аниқлаш ва уларни бартараф этиш чораларини кўриш имконини беради.

Мониторинг натижалари асосида маълумотлар сифатини яхшилаш чоралари кўрилади. Бунга маълумотларни йиғиш жараёнларини созлаш, таҳлил усулларини такомиллаштириш ёки техник ечимларни янгилаш киради.

Маълумотлар сифатини мониторинг қилиш ва баҳолаш механизми доимий такомиллаштириш ва ривожланишни талаб қиладиган доимий жараёндир. Бу маълумотларнинг юқори сифати ва статистик хулосаларнинг ишончилигини таъминлайди.

Шундай қилиб, маълумотлар сифатини мониторинг қилиш ва баҳолаш механизми маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистикага жорий этиш жараёнида муҳим таркибий қисм бўлиб, қарорларни қабул қилиш учун ишончли ва етарли маълумот базасини таъминлайди.

Қонунчилик ва ҳуқуқий механизмларни амалга ошириш босқичи.

Қонунчилик ва ҳуқуқий механизмларни амалга ошириш механизми расмий статистикада маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланишнинг ҳуқуқий асосларини таъминлашга қаратилган бир қатор босқичлар ва ҳаракатларни ўз ичига олади.

Биринчи қадам статистика ва маълумотларни ҳимоя қилиш соҳасидаги амалдаги қонунчиликни таҳлил қилишдир. Бу сизга маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва улардан фойдаланишни тартибга солувчи мавжуд қоидалар ва қоидаларни аниқлаш имконини беради.

Қонунчиликни таҳлил қилиш асосида маъмурий маълумотлар манбаларидан фойдаланиш бўйича мавжуд ҳуқуқий нормаларни аниқлаштириш ва тўлдиришга қаратилган Қонунчилик ташаббуслари шакллантирилади. Бу янги қонунлар, қоидалар ёки бошқа ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқишни ўз ичига олиши мумкин.

Янги қонунчилик жорий этилишидан олдин давлат органлари, илмий ташкилотлар, жамоат бирлашмалари ва корхоналар каби манфаатдор

томонлар билан маслаҳатлашувлар ўтказилади. Бу бизга таклиф қилинган стандартларни такомиллаштириш бўйича турли нуқтаи назар ва таклифларни ҳисобга олиш имконини беради.

Маслаҳатлашувлар ва муҳокамалардан сўнг Қонунчилик ташаббуслари тегишли қонун чиқарувчи органлар томонидан кўриб чиқилади ва қабул қилинади. Агар керак бўлса, уларни кўриб чиқиш жараёнида яқунлаш ёки ўзгартириш мумкин.

Қабул қилинган қонун ва қоидалар белгиланган тартибда эълон қилинади ва кучга киради. Бу шуни аниқлатадики, расмий статистикада маъмурий маълумотлардан фойдаланиш қоидалари ва қоидалари барча манфаатдор томонлар учун мажбурий бўлиб қолади.

Янги қонунчилик қабул қилингандан сўнг ходимларни ўқитиш ва унинг талаблари ва хусусиятлари тўғрисида жамоатчиликни хабардор қилиш чоралари кўрилиши талаб этилади. Бу статистикада маъмурий маълумотлардан фойдаланиш соҳасидаги ҳуқуқий нормаларни тушуниш ва уларга риоя қилишни таъминлашга ёрдам беради.

Шундай қилиб, маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистика жараёнига муваффақиятли киритиш турли тузилмалар ва ташкилотларнинг комплекс ёндашуви ва мувофиқлаштирилган ишини талаб қилади.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Юқорида қайд этилганлардан келиб чиққан ҳолда маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистикага интеграциялашнинг кўриб чиқилган механизмларига асосланиб, куйидаги маълумотлар ва тавсияларни шакллантириш мумкин.

Маъмурий маълумотлар манбаларини муваффақиятли бирлаштириш учун маълумотларни тўплаш, сақлаш ва тақдим этиш учун аниқ стандартлар ва протоколларни ўрнатиш керак. Бу расмий статистикада фойдаланилганда унинг изчиллиги ва таққосланишини таъминлашга ёрдам беради.

Замонавий технологиялар ва дастурий ечимлардан кенг фойдаланиш маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш жараёнларини автоматлаштиради, бу эса уларни қайта ишлашга сарфланадиган вақт ва ресурсларни қисқартиради ва статистик хулосалар сифатини оширади.

Шу билан бирга, расмий статистикада маълумотлар махфийлигини ҳимоя қилишга алоҳида эътибор қаратиш лозим. Маълумотларни ҳимоя қилишнинг тегишли ҳуқуқий механизмлари ва техник воситаларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш мумкин бўлган бузилишлар ва маълумотларнинг сизиб чиқишининг олдини олишга ёрдам беради.

Маъмурий маълумотлар манбаларини муваффақиятли бирлаштиришнинг асосий жиҳатларидан бири бу уларнинг сифатини доимий равишда янгилаш ва мониторинг қилишдир. Бу маълумотлардаги ҳар қандай аномалияларни ёки муаммоларни ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этиш

хамда уларнинг ишончлилиги ва ишончлилигини таъминлаш имконини беради.

Албатта маъмурий манбаларни бирлаштириш бўйича лойиҳаларни муваффақиятли амалга оширишда маълумотлар ходимларини мунтазам равишда тайёрлаш ва уларнинг статистика ва маълумотларни таҳлил қилиш бўйича кўникма ва малакаларини ривожлантириш муҳим роль ўйнайди.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, маъмурий маълумотлар манбаларини расмий статистикага, шу жумладан техник, ташкилий, ҳуқуқий ва таълим жиҳатларига интеграциялашувига комплекс ёндашувларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишга алоҳида эътибор қаратиш тавсия этилади. Бу жамият ҳаётининг турли соҳаларида асосли қарорлар қабул қилиш учун зарур бўлган статистик маълумотларнинг сифати ва ишончлилигини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз икки йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. <https://president.uz/uz/lists/view/6637>

2. Ўзбекистон Республикасининг “Расмий статистика тўғрисида”ги Қонуни - <https://lex.uz/docs/5569619>;

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 3 августдаги “Ўзбекистон Республикасининг Миллий статистика тизимини янада такомиллаштириш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-4796-сон қарори - <https://lex.uz/docs/4926736>;

4. Nordbotten, Svein. (2010). The Use of Administrative Data in Official Statistics – Past, Present, and Future – With Special Reference to the Nordic Countries. Journal of official statistics. Гутцен, Ивонн А..М., Даас, Пит Дж.Х., и ван Делден, Арнаут. «Основа качества для объединения опросных, административных и больших данных для официальной статистики»;

5. Statistics Finland “Finland in Figures 2022” - ISSN 2242–8496;

6. U.S. Census Bureau QuickFacts <https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/US/PST045222>;

7. <https://www.statcan.gc.ca/en/our-data/where/administrative-data>;

8. Marko Krištof, Karin Blix, Daniele Lamarque, Pierre Bischoff “Peer review report on compliance with the european statistics code of practice and further improvement and development of the national statistical system Sweden” <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/64157/13566711/PR+report+SE+final.pdf/9bb25bba-a2c0-b897-8ba3-7ebffda7dcce?t=1652169027019>;

9. Jonas Markelevicius Thomas Burg Richard Laux Jean-Pierre Poncelet “Peer review report on compliance with the european statistics code of practice and further improvement and development of the national statistical system Germany”

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/64157/13566711/Final+report+Germany.pdf/24afc235-d977-61d9-be88-374fc73bfff9?t=1652262166078>;

10. Крючкова П., Провков К., Решетников М. Возможности использования административных данных для формирования статистики рынка труда: пример г. Москвы // Вопросы государственного и муниципального управления. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-ispolzovaniya-administrativnyh-dannyh-dlya-formirovaniya-statistiki-rynka-truda-primer-g-moskvy>;

11. Аброскин А., Аброскина Н. Проблемы использования административных источников информации в макроэкономической статистике // Вестник ГУУ. 2016. №11. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemu-ispolzovaniya-administrativnyh-istochnikov-informatsii-v-makroekonomicheskoy-statistike>;

12. Бегалов Б., Жуковская И., Жомолов М., Абдурахмонов А. Статистический анализ инвестиций в основной капитал в Республике Узбекистан в условиях цифровой трансформации // Цифровые модели и решения. 2023. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/statisticheskii-analiz-investitsiy-v-osnovnoy-kapital-v-respublike-uzbekistan-v-usloviyah-tsifrovoy-transformatsii>;

13. Бегалов Б., Жуковская И., Умаров М., Долинская Н. Ключевые векторы развития статистики цен в Республике Узбекистан: текущее положение и перспективы // Известия СПбГЭУ. 2023. №3-2 (141). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/klyuchevye-vektory-razvitiya-statistiki-tsen-v-respublike-uzbekistan-tekushee-polozhenie-i-perspektivy>;

14. Морозов А. Альтернативные источники статистической информации как основа принятия политических решений // Вопросы государственного и муниципального управления. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/alternativnye-istochniki-statisticheskoy-informatsii-kak-osnova-prinyatiya-politicheskikh-resheniy>;

15. Дмитриева Н., Плаксин С., Синятулина Л. Оценка издержек организаций на сбор статистической отчетности, или сколько стоит показатель // Вопросы государственного и муниципального управления. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-izderzhek-organizatsiy-na-sbor-statisticheskoy-otchetnosti-ili-skolko-stoit-pokazatel>.

16. Муаллиф ишланмаси.